

Oorlog en Europa

**Conflict en Vrede
in het Geschiedenisonderwijs**

15 maart 2024

Huis Doorn en Koningshof Doorn, Doorn

Met de oorlog in Oekraïne en de ontwikkelingen in het Midden-Oosten is het thema 'oorlog' helaas weer hoogst actueel. Het nodigt uit te reflecteren op hoe oorlog en conflict in het geschiedenisonderwijs behandeld worden, of behandeld zouden moeten worden. In het onderwijs zijn oorlogen cruciale momenten van discontinuïteit, die een verklaring kunnen bieden voor veel politieke en sociale ontwikkelingen. De interesse van leerlingen richt zich echter vaak op het conflict zelf. Het is dan ook de vraag hoe we de bredere betekenis en impact van oorlogen kunnen doceren, maar ook wat de rol is van vredesprocessen en structurele en incidentele pogingen om vrede te bewaren. Oorlogen eindigen zelden bij een capitulatie of vredesovereenkomst. De gevolgen kunnen jaren, zelfs generaties, voortduren en een veel bredere historische impact hebben dan het conflict zelf.

Wanneer een conflict niet op een betekenisvolle en rechtvaardige manier is opgelost, werkt het door als trauma en als een sluimerende bron voor toekomstig conflict. Hoe kunnen we in het geschiedenisonderwijs problematische geschiedenissen van oorlog en conflict bespreken of bespreekbaar maken? Denk bijvoorbeeld aan koloniaal geweld, de Indonesische Revolutie en Srebrenica.

In processen van 'transitional justice' kan het geschiedenisonderwijs een betekenisvolle rol spelen. Door de juiste aandacht aan gebeurtenissen te schenken en gebalanceerde context te bieden, kan het bijdragen aan wederzijds begrip en wellicht ook vrede. Maar is dat een taak die het geschiedenisonderwijs kan of zou moeten vervullen?

Tijdens het achtste Nationaal Geschiedenisonderwijscongres op 15 maart 2024 in Huis Doorn zullen deze vragen centraal staan in lezingen en workshops.

Haal deze folder eruit en neem hem mee naar het congres!

Lezingen

Nederland, geweld en oorlog

Ben Schoenmaker

Nederland als vreedzame, weinig militaire natie. En sinds Hugo de Groot een belangrijk bevorderaar van het internationaal recht. Dit is een graag gekoesterd nationaal zelfbeeld. Maar klopt dit wel? Spelen geweld en oorlog niet een bepalender rol in de Nederlandse geschiedenis dan dit zelfbeeld wil? In Europa en vooral ook overzee? Deze vragen staan in deze bijdrage centraal.

Ben Schoenmaker is directeur van het Nederlands Instituut voor Militaire Historie (NIMH) en bijzonder hoogleraar militaire geschiedenis aan de Universiteit Leiden.

Moratoria voor geschiedenis- onderwijs na conflicten

Antoon de Baets

Een moratorium voor geschiedenis-
onderwijs is de opschorting ervan in de overgangperiode van conflict en repressie naar vrede en democratie. Er zijn een aantal moratoria te onderscheiden: na de nederlaag in een oorlog, na de val van een repressief regime, na een genocide en na een raciaal, etnisch of religieus conflict. Eerst rijst de vraag of een periode van recent geweld überhaupt onderwezen moet worden. Vervolgens wordt besproken wie de opstellers van moratoria zijn, aan welke druk ze blootgesteld worden en met welke redenen zij moratoria rechtvaardigen. Daarna komt de vraag aan bod hoelang moratoria moeten duren. Ten slotte worden de voorwaarden onderzocht waaronder moratoria de democratie kunnen dienen.

Antoon de Baets is bijzonder hoogleraar emeritus geschiedenis, ethiek en mensenrechten aan de Rijksuniversiteit Groningen. Hij is coördinator van het Network of Concerned Historians (concerned-historians.org) en voorzitter van de International Commission for the History and Theory of Historiography.

Programma

- 09.30 Ontvangst en inloop congresdeelnemers
- 10.00 Welkomstwoord en opening congres
- 10.15 Lezing Ben Schoenmaker
- 10.45 Pauze en informatiemarkt
- 11.15 Lezing Antoon de Baets
- 11.45 Discussie met de sprekers
- 12.15 Uitreiking Kleio Klasseprijs
- 12.45 Lunch en informatiemarkt
- 13.45 Workshops - ronde I
- 15.00 Pauze
- 15.15 Workshops - ronde II
- 16.30 Afsluiting en borrel

Deelname

- VGN-leden: 200 euro
- Niet-leden: 235 euro
- Gepensioneerden: 110 euro
- Studenten: 60 euro

Workshops

Terrorisme, politiek geweld en disruptieve momenten in de klas: hoe bespreek je ze?

Maxine Herinx

(TerInfo, Universiteit Utrecht)

De oorlog tussen Israël en Hamas, avondklokrellen, de moord op Samuel Paty... Waarom is het belangrijk om heftige gebeurtenissen te bespreken met je klas? En wanneer is het beter om dat niet te doen? Hoe leid je zo'n gesprek in goede banen? In deze workshop van TerInfo gaan we in op deze en andere vragen. We delen de werkwijze van TerInfo, waarbij het historiseren van gebeurtenissen en het schetsen van de lange lijnen centraal staat. Daarnaast beoefenen we multiperspectiviteit. Er is veel ruimte voor inbreng en vragen van deelnemers en we delen praktische do's en don'ts op basis van onderzoek en ervaring.

De workshop wordt gegeven door Maxine Herinx, projectleider van TerInfo. TerInfo is een programma van de Universiteit Utrecht om docenten te ondersteunen bij het bespreken van terrorisme, politiek geweld en disruptieve gebeurtenissen in de klas. Al het lesmateriaal op de website is gratis toegankelijk voor docenten via terinfo.nl.

Leven en liefde in oorlogstijd: Diet Kloos - Een oud-leerling als verzetsstrijder

Paul Sars (Radboud Universiteit Nijmegen) en Peter Barendregt

In deze workshop staat uniek nieuw lesmateriaal (werkschrift en website) voor het voortgezet onderwijs over de Tweede Wereldoorlog centraal. Uniek, omdat het materiaal een cocreatie is van leerlingen, onderzoekers, docenten en vormgevers. We presenteren het materiaal en de achtergronden van het ontstaan ervan. Vervolgens gaan we graag in gesprek over de vraag hoe het materiaal te gebruiken is in de les. We eindigen met een kort overzicht van de geplande activiteiten in het kader van *Diet Kloos 100*. Mocht u zich alvast willen inlezen, dan kunt u ons artikel 'Leven en liefde in oorlogstijd' in deze editie van *Kleio* bekijken en een kijkje nemen op dietkloos.nl.

De workshop wordt gegeven door Paul Sars en Peter Barendregt. Paul Sars is werkzaam als hoogleraar Duitse taal en cultuur/Nederland-Duitsland-Studies aan de Radboud Universiteit Nijmegen. Peter Barendregt is inmiddels gepensioneerd, maar heeft jarenlang geschiedenislessen verzorgd op het Johan de Witt-gymnasium in Dordrecht. Samen met zijn klas is hij in het verleden gedoken van oud-leerling Diet.

Lesgeven over complexe conflicten: een model voor in de klas

Pieter Mannak en Jaap Patist (Hogeschool Utrecht)

Achteraf, op afstand en vanuit een persoonlijk perspectief, is het eenvoudig om te oordelen over complexe historische gebeurtenissen. Het is moeilijker om handelingen en beslissingen te begrijpen in het ingewikkelde web van etnische verwickelingen, maar ook het politieke krachtenveld van een historische gebeurtenis. Om leerlingen bewust te maken van die enorme gelaagdheid ontwikkelden Pieter Mannak en Jaap Patist een model waarin inzichtelijk wordt gemaakt welke betrokkenen er zijn bij een conflict en hoe leerlingen inzicht krijgen in de complexiteit daarvan. Deze middag gaat u aan de slag met dit model en krijgt u handvatten voor de toepassing ervan in de klas.

De workshop wordt gegeven door Pieter Mannak en Jaap Patist (gepensioneerd), lerarenopleiders geschiedenis aan de Hogeschool Utrecht.

Indonesische Onafhankelijkheidsoorlog in de schoolboeken

Tom van der Geugten (Vrije Universiteit)

Indonesische scholieren vormen zich een ander beeld van de Indonesische Onafhankelijkheidsoorlog dan Nederlandse scholieren. Deelnemers van deze workshop gaan, na een korte inleiding over de ontwikkeling van de Indonesische voorschriften met betrekking tot dit onderwerp, in groepjes aan de slag met Indonesisch bronnenmateriaal en de nu geldende voorschriften. Ze bedenken met welke leerdoelen en op welke manieren ze hun Nederlandse leerlingen duidelijk kunnen maken hoe er vanuit Indonesisch perspectief naar deze oorlog wordt gekeken. Deelnemers ontvangen vooraf twee *Kleio*-artikelen per e-mail om zich voor te bereiden.

De workshop wordt gegeven door Tom van der Geugten (Bandung, 1952). Hij was docent in het voortgezet en hoger onderwijs en is gespecialiseerd in de geschiedenis van Indonesië en van Indische Nederlanders. Over die onderwerpen doceert hij nog steeds aan de Vrije Universiteit. Als educatief auteur werkte hij mee aan schoolboeken, zoals *Geschiedeniswerkplaats*.

8^{ge} NATIONAAL GESCHIEDENIS ONDERWIJS CONGRES

Van het westelijk front geen nieuws

Janneke Riksen (VU Amsterdam) en
Marc van Berkel (HAN en Radboud
Universiteit Nijmegen)

Een workshop over verhalen vertellen
en de verfilmingen van het boek *Im
Westen nichts Neues* van Erich Maria
Remarque.

‘Dit boek wil noch een aanklacht noch
een bekentenis zijn, het wil alleen een
poging wagen verslag uit te brengen
over een generatie die door de oorlog
werd vernield, ook wanneer het haar
was gelukt aan de granaten te ontko-
men.’

Met deze woorden begint de wereld-
bekende roman *Van het westelijk front
geen nieuws* van Erich Maria Remar-
que. Dit boek uit 1929 beschrijft de
verschrikkingen en de zinloosheid van

de loopgravenoorlog tussen 1914 en
1918 in Frankrijk. Aan de hand van
de ervaringen van een groep jongens
wordt zichtbaar en voelbaar hoezeer de
oorlog het leven van deze jongens heeft
beïnvloed en verwoest. Helaas is het
nog steeds een actueel thema.

In deze workshop zal Marc van Berkel
een korte inleiding verzorgen over de
politieke receptie van het boek en van
de verfilmingen. Met name de receptie-
geschiedenis van het boek tijdens de
Weimarrepubliek is interessant: zowel
nationaalsocialisten als communisten
reageerden uiterst negatief op *Im Wes-
ten nichts Neues*.

Vervolgens laat Janneke Riksen u aan de
hand van de verhalende en activerende
didactiek kennismaken met enkele
werkvormen rond *playreading* en vertel-
len, waardoor u met leerlingen actief
aan de slag kunt gaan met verhalen ver-
tellen. Aan het einde van de workshop
wordt het lesmateriaal uitgereikt.

De workshop wordt gegeven door Janneke Riksen
en Marc van Berkel. Janneke Riksen is vakdidacticus
geschiedenis aan de universitaire lerarenopleiding
van de VU in Amsterdam. Marc van Berkel is als
lerarenopleider geschiedenis verbonden aan de
tweedegraads lerarenopleiding van de HAN in Nij-
megen en bijzonder hoogleraar Holocausteducatie
aan de Radboud Universiteit.

Bronnen in de klas

Koos Sikkema en Laurin Thole

Bronnen openen een deur naar het
verleden. Door gebruik te maken van
inspirerende bronnen kun je leerlin-
gen meenemen naar het verleden. Een
goede bron is veel waard. Je kunt laten
zien dat een onderwerp meer nuance
heeft dan doet vermoeden, deze kan
een onderwerp illustreren of zelfs delen
van een leertekst vervangen. Je kunt
bronnen gebruiken om leerlingen te
laten zien dat er meer perspectieven
zijn dan rond één bepaald thema, of je
kunt bronnen gebruiken om een les-
senserie op te tuigen. Op het Nationaal
Geschiedeniscongres geven we een
workshop waarbij we willen laten zien
hoe je aan de hand van bronnen de
nuance van een oorlog of conflict kunt
bekijken. Na afloop weet je waar en hoe
je bruikbare bronnen kunt vinden en
op welke manieren je deze kunt inzet-
ten. Tijdens deze workshop hopen we
collega's te inspireren om actief gebruik
te maken van de bronnendatabase van
de VGN om met elkaar ons belangrijke
en prachtige vak nog meer diepgang te
geven.

Workshopleiders zijn geschiedenisdocenten Koos
Sikkema en Laurin Thole, initiatiefnemers van de
bronnendatabase op vgnkleio.nl/bronnen.

Rondleiding Huis Doorn

Van 1920 tot zijn dood in 1941 woonde
de voormalige Duitse keizer Wilhelm
II in ballingschap in Huis Doorn. Dit
prachtige kasteel met landgoed in
Doorn is nu een museum waar je de
geschiedenis van de Eerste Wereldoor-
log en het verhaal van de laatste Duitse
keizer kunt ontdekken. Een rondlei-
ding in Huis Doorn is een unieke kans
om meer te weten te komen over het
leven van Wilhelm II, die zijn kasteel
inrichtte met objecten uit zijn keizer-
lijke paleizen in Berlijn en Potsdam.
Een deskundige gids neemt je mee
door de verschillende vertrekken van
het kasteel en vertelt je alles over de ge-
schiedenis, de architectuur, de inboedel
en de bewoners van Huis Doorn.

Deze rondleiding wordt verzorgd door vrijwilligers
van Huis Doorn.

